

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJODIY FIKRLASH VA MUAMMOLARNI HAL QILISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH METODLARI

*Guliston Davlat Pedagogika Instituti
Ta'lim-tarbiya nazariyasi va metodikasi
(MT) 1-bosqich magistranti
Toshpo'latova Muhlisa Nabi qizi*

Annotatsiya. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish metodlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda nazariy adabiyotlar, kuzatuv, eksperiment va pedagogik metodlar o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'yin, muammo vaziyatlari, san'at faoliyati va interaktiv metodlar bolalarning ijodiy salohiyatini samarali rivojlantirishga yordam beradi. Maqola pedagoglar va psixologlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, ijodiy fikrlash, muammolarni hal qilish, pedagogik metodlar, bolalar rivojlanishi.

Аннотация: В статье анализируются методы развития творческого мышления и способности к решению проблем у детей дошкольного возраста. В исследовании изучались теоретическая литература, наблюдения, эксперименты и педагогические методы. Результаты показывают, что игры, проблемные ситуации, художественная деятельность и интерактивные методы эффективно способствуют развитию творческого потенциала детей. Статья будет полезна педагогам и психологам.

Ключевые слова: дошкольники, творческое мышление, решение проблем, педагогические методы, развитие детей.

Abstract: The article analyzes methods for developing creative thinking and problem-solving skills in preschool children. The study reviewed theoretical literature, observations, experiments, and pedagogical methods. The results indicate that play, problem situations, art activities, and interactive methods effectively enhance children's creative potential. The article can be useful for educators and psychologists.

Keywords: preschool children, creative thinking, problem-solving, pedagogical methods, child development.

KIRISH. Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishi inson hayotidagi eng muhim va sezgir davrlardan biridir. Shu davrda bolaning fikrlash, tasavvur va muloqot qobiliyatlari shakllanadi, shuningdek, u atrof-muhit bilan faol aloqaga kirishadi. Bolalar o'yin, suhbat, san'at va amaliy mashg'ulotlar orqali yangi bilimlarni o'zlashtiradi va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini egallaydi. Shu bois,

maktabgacha yoshdagi ta'lim jarayonida ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega.

Olimlar ta'kidlaganidek, ijodiy fikrlash bolalarning turli vaziyatlarda yangi va original yechimlar topish qobiliyatidir [1]. Shu bilan birga, muammolarni hal qilish qobiliyati bolaning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi va turli vaziyatlarda qaror qabul qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Shu fikrlarni qo'llab-quvvatlab, Vygotskiy maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurning shakllanishi o'yin va muloqot orqali kuchayishini ta'kidlaydi [5]

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun pedagoglar turli metodlardan foydalanadilar. Ular o'yin, san'at va qo'l mehnati, interaktiv mashg'ulotlar va muammo vaziyatlarini yaratish orqali bolalarni mustaqil fikrlashga va ijodiy yechimlar topishga yo'naltiradilar. Masalan, bolalar turli konstruktorlar yordamida ob'ektlar yasash orqali muammolarni yechishni o'rganadi, rasm chizish yoki loy bilan ishlash orqali esa tasavvurlarini kengaytiradi. Shu tarzda pedagogik metodlar bolalarning ijodiy va analitik qobiliyatlarini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi.

O'yin faoliyati ijodiy fikrlashni rivojlantirishda eng samarali vositalardan biridir. Shu orqali bolalar turli rollarni sinab ko'radi, mustaqil qaror qabul qiladi va muammolarni turlicha yechimlar bilan hal qilishni o'rganadi. Muammo vaziyatlarini yaratish esa bolaning tafakkurini rag'batlantiradi va ularni mustaqil yechim topishga undaydi. Shu bilan birga, savol-javob va muhokama metodlari bolalarda o'z fikrini ifodalash, fikrlarini asoslash va ijodiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar — interaktiv o'yinlar, multimedia dasturlari va raqamli resurslar — bolalarning e'tiborini jalb qiluvchi vosita sifatida ijodiy faoliyatni rag'batlantiradi. Shu tarzda bolalar yangi yechimlar topish va muammolarga turlicha yondashishni o'rganadi.

Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat kognitiv, balki ijtimoiy va emotsional rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bolalar o'z his-tuyg'ularini ifodalashni, boshqalar bilan muloqot qilishni va mustaqil qarorlar qabul qilishni o'rganadi. Shu sababli, ushbu mavzu pedagogika va psixologiya sohalarida dolzarb hisoblanadi va maqolada turli metodlar tahlil qilinadi hamda amaliy tavsiyalar beriladi.

METOD VA USULLAR. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda pedagoglar turli metod va usullardan foydalanadilar. Bu metodlar bolalarning fikrlashini rag'batlantirish, tasavvurlarini kengaytirish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan.

1. O'yin orqali o'qitish metodi

O'yin bolalar rivojlanishi uchun tabiiy faoliyat shakli hisoblanadi. O'yin orqali bolalar turli vaziyatlarni sinab ko'radi, muammolarni hal qilishni o'rganadi va ijodiy qarorlar qabul qiladi. Masalan, konstruktiv o'yinlar (lego, bloklar, interaktiv o'yinchoqlar) bolalarda muammolarni mantiqiy yechish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, rolli o'yinlar bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlaydi, hamkorlik va muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi.

2. San'at va qo'l mehnati faoliyati

Rasm chizish, loy bilan ishlash, musiqiy va dramatik mashg'ulotlar bolalarning tasavvurini kengaytiradi, estetik didini shakllantiradi va ijodiy fikrlashga turtki beradi. Qo'l mehnati mashg'ulotlari bolalarni muammolarni turlicha yechimlar bilan hal qilishga undaydi, xususan, yangi ob'ekt yaratish yoki rasm orqali o'z fikrini ifodalash jarayonida. Shu bilan birga, san'at faoliyati bolalarning diqqatini jamlash va mustaqil ishlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

3. Muammo vaziyatlarini yaratish usuli Pedagoglar bolalar faoliyatiga turli muammo vaziyatlarini kiritish orqali ularning mantiqiy va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Masalan, oddiy konstruktor bilan yangi shakl yasash, muammoni o'zi topish va yechimni izlash, matematik va mantiqiy o'yinlar orqali qiyinchiliklarni bosqichma-bosqich hal qilish. Bu usul bolalarni mustaqil fikrlashga, turli yechimlarni solishtirishga va tanlashga o'rgatadi.

4. Savol-javob va muhokama metodlari

Bolalar bilan interaktiv suhbat va muhokamalar tashkil etish ijodiy tafakkur va tahlil qobiliyatini rivojlantiradi. Pedagoglar ochiq savollar berib, bolalarga o'z fikrini asoslash, turli variantlarni ko'rib chiqish va eng maqbul yechimni tanlash imkonini beradi. Shu tarzda bolalar muloqot qilish, o'z qarorini himoya qilish va boshqa bolalarning fikrini tushunish ko'nikmalarini egallaydi.

5. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash

Interaktiv multimedia dasturlari, ta'limiy o'yinlar va raqamli resurslar bolalarning e'tiborini jalb qiluvchi va ijodiy fikrlashni rag'batlantiruvchi vositalar sifatida ishlatiladi. Masalan, bolalar interaktiv qurilmalar yordamida muammolarni yechadi, yangi g'oyalarni sinab ko'radi va o'z yechimlarini taqdim etadi. Shu bilan birga, texnologiya bolalarda mustaqil ishlash va o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR. Tadqiqot davomida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha turli metodlar sinab ko'rildi. O'yin, san'at va qo'l mehnati, muammo vaziyatlarini yaratish va interaktiv mashg'ulotlar bolalarda turli ko'nikmalarni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Bolalar turli konstruktiv va rolli o'yinlarda qatnashganda ularning ijodiy fikrlash ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshdi. Masalan, yangi shakl yaratish yoki

rasm chizish vazifalarida bolalar bir necha yechim variantlarini ishlab chiqdi va o'zaro solishtirdi. Bu ular tasavvurini kengaytirish va muammoga turlicha yondashishni o'rganish imkonini berdi [1].

Muammo vaziyatlariga duch kelganda bolalarning mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlandi. Konstruksiyalar yaratish yoki matematik o'yinlarda bolalar bir nechta yechimlarni sinab ko'rdi va eng maqbulini tanladi. Shu bilan birga, bolalar qarorlarini asoslashni ham o'rganishdi, bu ularning mantiqiy tafakkurini mustahkamladi [2].

Rolli o'yinlar va muhokama mashg'ulotlari bolalarning hamkorlik va muloqot qobiliyatini oshirdi. Bolalar o'z fikrlarini ifodalay boshladi, boshqa bolalarning fikrini tingladi va o'z qarorlarini himoya qildi. Bu ularning ijtimoiy o'zaro ta'sir ko'nikmalarini rivojlantirdi [2].

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda kombinatsiyalangan metodlar eng samarali hisoblanadi. O'yin va san'at faoliyati bolalarning tasavvurini kengaytirs, muammo vaziyatlarini yaratish va interaktiv mashg'ulotlar ularning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi. Shu bilan birga, bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishi ham mustahkamlanadi, chunki ular o'z fikrini ifodalash va boshqalar bilan hamkorlik qilishni o'rganadi.

Natijalar boshqa olimlarning tadqiqotlari bilan ham mos keladi. Runco va Acar [4] ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun turli metodlarni kombinatsiyalash muhimligini ta'kidlagan. Kim [3] esa muammolarni hal qilish qobiliyati bolaning tafakkurini kengaytiradi, bu tadqiqot natijalari bilan mos keladi. Vygotskiy [5] bolalarda ijodiy tafakkur o'yin va muloqot orqali shakllanishini ta'kidlagan, bu ham kuzatilgan natijalar bilan muvofiq.

Shu bilan birga, pedagogik jarayonda ijodiy faoliyatga doimiy jalb qilish, muammo vaziyatlarini yaratish va interaktiv usullarni qo'llash bolalarning ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Metodlarni uyg'unlashtirish bolalarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy ko'nikmalar va o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi.

XULOSA VA TAVSIYALAR. Mazkur tadqiqot davomida maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish ta'lim-tarbiya jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri ekanligi aniqlandi. Bolalar bilan olib borilgan mashg'ulotlar shuni ko'rsatdiki, ijodiy faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlar ularning mustaqil fikrlashi, tasavvuri va faolligini oshiradi. Ayniqsa, o'yin, san'at va muammo vaziyatlariga asoslangan mashg'ulotlar bolalarning qiziqishini kuchaytirib, muammolarga turlicha yechim topishiga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bolalar muammoli vaziyatlarga duch kelganda o'z fikrini bildirishga, qaror qabul qilishga va tanlov qilishga intiladi. Bu

holat ularning mantiqiy va ijodiy tafakkuri shakllanayotganidan dalolat beradi. Olimlar ham maktabgacha yoshda ijodiy fikrlashni rivojlantirish keyingi ta'lim bosqichlari uchun muhim asos bo'lishini ta'kidlaydilar [1]. Shu bilan birga, o'yin faoliyati orqali tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning ijtimoiy moslashuvi va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishi qayd etilgan [2]. Tadqiqot jarayonida qo'llanilgan metodlar bolalarning faolligini oshiribgina qolmay, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini ham mustahkamladi. Bolalar topshiriqlarni bajarishda tashabbus ko'rsatdi, o'z fikrini erkin ifodalashga harakat qildi va boshqalarning fikrini tinglashni o'rgandi. Bu holat ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati bolalarning shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim muassasalarida mashg'ulotlarni tashkil etishda ijodiy yondashuvga asoslangan metodlardan keng foydalanish tavsiya etiladi. Pedagoglar bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o'yin va muammo vaziyatlariga asoslangan topshiriqlarni ko'proq qo'llashi maqsadga muvofiq. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda bolalarning ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash ularning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [5].

Kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar ijodiy fikrlashni rivojlantirishning yanada samarali metodlarini ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Abdurahmonova G. Maktabgacha ta'limda zamonaviy pedagogik yondashuvlar. Toshkent, 2020.
2. Ismatullaeva N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy faoliyatni rivojlantirish. Toshkent, 2018.
3. Kim K. H. The creativity crisis. *Creativity Research Journal*, 2011.
4. Runco M. A., Acar S. Divergent thinking as an indicator of creative potential. *Creativity Research Journal*, 2012.
5. Vygotskiy L. S. O'quvchilarning psixologik rivojlanishi. Moskva: Pedagogika, 2003.